

Deponere

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

«Se her,» sa onkel Gaute, «her har du tusen kroner som du kan kjøpe det du vil for – bortsett fra at det du vil ha sikkert koster mange ganger tusen, men altså ...»

«Å, tusen takk, onkel Gaute! Jeg er sikker på at jeg skal finne noe riktig flott å bruke pengene på.»

Birthe ga onkel Gaute en god klem, enda det luktet fryktelig tobakk av ham, tvers gjennom den underlige, fremmede lukten av kvae og motorsagolje.

«Vel, Birthe, gratulerer med sekstenårsdagen, og så håper jeg i alle fall at du får glede av pengene.» Onkel Gaute ble alltid litt klossete når han var i byen.

2

«Feilen med Birthe,» sa Solveig, mammaen til Birthe, «er at hun lider av beslutningsvegtring.»

«Feilen med Birthe,» sa Tomas, pappaen til Birthe, «er ikke at hun lider av beslutningsvegtring, men at hun lider av konsekvensfobi.»

«Bortsett fra at jeg ikke er sikker på hva du mener,» sa Solveig til Tomas der de satt foran peisen og drakk rødvin og spiste ost, «så er det morsommere å flyte rundt i handelens sfære enn å kjøpe ingenting unntatt sokker, underbukser og en dress i ny og ne.»

«Jeg har aldri tvilt på at du og Birthe har det morsommere enn jeg,» sa Tomas tørt, «men jeg har det enklere.»

«Enklere, ja! Akkurat som om det skulle være målet med livet.»

3

Tomas var virkelig grusomt kjedelig. Han ville ha alt enkelt. Han var den

eneste Solveig visste om i hele verden som, når han kjøpte seg en pølse, og det hendte ikke rent sjelden, fordi han syntes restauranter og kafeer var kompliserte, i alle fall: som kjøpte pølse uten sennep, ketchup, eller løk. Ikke en gang brød eller lompe. En eller to nakne pølser, i papir.

«Jeg hater sennep på fingrene,» sa han, men Solveig trodde ikke det var den egentlige grunnen.

Solveig, derimot var ikke kjedelig. Og ettersom hun hadde arvet en del penger og mye pytt-pytt humør og var nysgjerrig, var det nesten ikke grenser for hva hun kunne finne på. Birthe liknet på sin mor i det meste, bortsett fra at hun ikke hadde egne penger. Og det var ytterligere en vesentlig forskjell.

Hver gang Solveig hadde kjøpt noe som hun angret på, så ga hun det til Fretex og ferdig med det, eller til brukthandelen dersom det gjaldt møbler eller hvitevarer, feilinvesteringer i auksjons-gjenstander, og så videre. Birthe måtte, i alminnelighet, nøye seg med å angre.

4

«Hvis du er usikker, kan du jo deponere på den,» sa den elskelige ekspeditrisen, og forklarte prinsippet. «Og hos oss får du pengene tilbake dersom plagget ikke passer. Det gjelder helt til, i dag har vi onsdag, da gjelder det til klokken tolv på fredag.»

«Er det slik i alle butikker?» spurte Birthe, allerede litt oppglødd.

«Nei, ikke alle steder. Du får spørre. Noen steder får du tilgodelapp, og må handle i den samme butikken, bortsett fra i kjeder, der kan du ofte benytte tilgodelappen i alle butikkene som tilhører kjeden.»

«Altså, for eksempel ...» begynte Birthe, som gjerne ville ha tingene nøyaktig.

«Jeg tror du finner ut av det etter hvert,» avbrøt ekspeditrisen erfarent. «Skal jeg pakke denne inn og gi deg en deponeringskvittering for beløpet? Ja? Vil du betale med kort eller ...»

«Kontant,» sa Birthe, «du forstår at jeg har fått ...»

«Med kontanter.» Ekspeditrisen var like elskverdig som effektiv. Birthe var ennå for ung til å se at smilet var lagt til og rundt munnen, hvitt og veldig, mens øynene var som nagler av blåstål. Fredag ble både smilet og øynene blåstål.

«Den passet ikke helt? Nei, kanskje du vil se på noe annet (*ditt fjols*)?»

«Nei, jeg tror jeg vil få pengene tilbake, slik du sa at dere gjorde det.» Birthe så på ekspeditrisen med et spørrende blikk, og la nok merke til den lille rykningen rundt munnen hennes. «Ja, for det var vel slik det var?»

Ekspeditrisen gikk mot kassen uten et ord, la kvitteringen i et rom i kassen og plukket frem beløpet, som hun rakte Birthe.

«Vel, vel,» sa hun, og smilet lå som frostrøyk foran ansiktet, «vi får håpe du finner det rette en annen gang. Velkommen tilbake.»

5

«Nå?» sa onkel Gaute spørrende, «har du funnet deg noe for pengene?» Det hadde gått nær to måneder siden fødselsdagen.

«Hun har i alle fall hatt mye moro for pengene,» sa Solveig. Onkel Gaute var broren hennes og stakk innom når han

en sjelden gang var i byen. Han var ungkar og barnløs, og skogeier.

«Nå?»

«Gratis,» sa Tomas tørt.

«Nå?»

«Vent litt, så skal du få se,» sa Birthe og forsvant inn på rommet sitt. Kort etter kom hun tilbake med et stort ark, linjert fra Norgesblokken, nesten fylt opp. Hun satte seg ved siden av onkel Gaute, la arket på salongbordet fremfor dem, og forklarte.

«Jeg har vært i nitten butikker og sett etter en jakke, eller kåpe, eller drakt. Og for å være sikker, deponerte jeg hver gang, og gikk bare til butikker som ga meg pengene tilbake hvis jeg ikke likte plagget. Men i forgårs, forstår du, onkel Gaute, falt jeg pladask for en jakke, i alle fall der og da, og deponerte, og så ble jeg uforsiktig og glemte å forvise meg om at jeg kunne få pengene til-

bake! Og i går, da jeg kom tilbake, fortalte hun at jeg bare kunne få tilgodelapp. På ni hundre og sytti kroner. Og i dag nektet hun å gi meg en annen jakke med på hjemlån!»

«Så nå har du en tilgodelapp i en butikk som ikke har noe du liker, er det slik det er?»

«Nettopp.»

«Selger de herrejakkene også?»

Det suste og knitret som barneholdte kastanjetter i hodet til Birthe, og håpet som tentes gjorde at hun rødmet.

«Jeg ...jeg tror det, ja ...»

Onkel Gaute stakk den digre neven inn på jakkelommen bak svart vadmel og dro frem den tykke, brune lommebocken som Birthe hadde beundret helt fra småbarnsdagene. Lite visste hun at den også kunne være tynn og slunken, som av og til når han dro fra pokerlag i Hamar og hjem til de dype skogene

i Østerdalen. Og lite visste hun at hun sto oppført i testamentet hans som arving, noe hun gjorde blant annet fordi Gaute syntes han hadde stått mer enn rimelig var og hogd tømmer i skogene for å dekke inn gjelden han hadde tatt opp for å betale sin søster ut da han overtok slektsgården. Det kunne være like greit å overføre gården til Birthe, som hadde hatt så godt humør og sluttet seg til ham fra hun var liten.

«Jeg skulle hatt meg en ny jakke likevel, så hva sier du til at jeg kjøper tilgodelappen din for tusen kroner?» Han bladde opp en tusenlapp og la den på bordet. Og med det samme han gjorde det, så han at Birthe ikke lenger var et begeistret barn, men en ung dame med grådlig ild i de rastløse øynene og morens trekk. Han så, og plutselig visste han, at det ikke var første gang han så det, men han så at hun hadde spisse

små pupper og at blusen var åpen ned til kløften mellom dem. Han så, på den gyldne huden på brystflaten mellom kragebeina og brystene, som i et speil, at all ungdom i ham for lengst hadde tatt slutt, og han følte hvorledes lengsler fra en gang for så ufattelig kort tid siden, roterte rundt og etterlot en sviende smerte. Og som gjennom en tåke, så han at de rastløse øynene hennes ikke lenger var glade, men opprømte. Og han så at hun så på ham uten å se ham, og blikket hennes lot seg ikke fange opp av blikket hans, der det under de buskete øyebrynene ikke helt fant fokus fordi synene og erindringene slåss som skummende elvevirvler frem under vårisen der hjemme i skogene, hvor vårene kom så sent og vintrene så tidlig. Så fløt alt bort, og han kjente bare kvalmen og mangel på luft.

«Du skjemmer henne bort,» sa Tomas, nesten krast. Han og Gaute hadde aldri kommet særlig godt overens. Særlig fordi Tomas mente at Solveig hadde fått alt for lite som sin del av slektsgården. Tomas var aldri fornøyd. Og han likte ikke at Gaute et øyeblikk hadde latt blikket hvile mot Birthes, hans Birthes, nakne bringe.

«Du Gaute, du Gaute,» sa Solveig bare, og lo.

«Å! Tusen takk onkel Gaute!» Birthe ga ham en rask klem, hentet tilgodelappen fra den lille, tynne sorte lommeboken sin, og rakte den til onkel Gaute.

«Tusen takk,» sa hun igjen. «Jeg skal være mer forsiktig denne gangen.»

Han puttet lappen ned bak lomme-tørkleet som hang ut av brystlommen.

«Hva ville du gjort hvis du hadde riktig mange penger?» spurte onkel Gaute forsiktig. Han hørte stemmen sin som kom den fra andre enn ham selv.

«Jeg tror aldri jeg kan få nok penger til å kjøpe alt jeg har lyst på,» sa Birthe og stirret drømmende ut i luften.

6
Onkel Gaute nikket, men sa ikke noe. Han så på sin søsterdatter, på sin søster, og på sin svoger. Han så seg rundt i den hotellfoajepregede, uvennlig kjølige stuen. Så reiste han seg, tok på den overveldende elgskinnfrakken, og kjørte, i grovt brummende, åttesylindret amerikaner til Elverum. Der oppsøkte han sin svirebror og glade advokatvenn og omstøtte testamentet til fordel for 'Østerdalpolsens venner.'

«Du er sikker på dette?» spurte advokaten.

Gaute trakk lomme-tørkleet opp av lommen, grått og stort. Det seilte en papirlapp bortover gulvet. Advokaten plukket den opp og kikket på den.

«Nå,» flirte han, «du har dine små hemmeligheter.»

Gaute strakte ut hånden, fikk lappen og puttet den tilbake i brystlommen.

«Det papiret har jeg kjøpt av Birthe,» sa han. «Jeg skal spikre det opp på stueveggen med femtoms spiker som jeg faen ta ikke har deponert på! Men ellers ... ellers har jeg deponert og deponert hele livet! Lenge leve polsen! Den hel-sikes polsen ...»

Nei, takk, han ville ikke bli over. Han hadde hast med å komme hjem. Han dro dypt, dypt inn langs de kronglete veiene mellom tung, mørk, østerdalsk skog mens ville ord rev ham i strupen.

7
'Tenk om jeg var så rik som onkel Gaute,' tenkte Birthe, og sovnet inn til et fargesprakende panorama av silke og chiffon, mens mamma klappet begeisret fra fremste rad ved catwalken.